

ŽIDOVSKÝ HŘBITOV

Nejcennější dochovanou památkou židovské minulosti Mikulova je hřbitov. Svou rozlohou 19 180 m² náleží k největším v republice a svým významem je předním židovským hřbitovem na Moravě. Založen byl

pravděpodobně již ve druhé polovině 15. století a v průběhu své existence byl několikrát rozšiřován. Je řazen k jedněm z nejstarších souvislých židovských pohřebišť u nás.

Na konci 19. století byla při vstupu na hřbitov vybudována významným vídeňským architektem Maxem Fleischerem eklektická obřadní síň, v níž je nyní umístěna expozice Spolku přátel židovské kultury věnovaná historii pohřebiště a tradicím židovského pohřebního ritu. Na celé ploše hřbitova se nacházejí asi čtyři tisíce náhrobků, jeden z nejstarobylějších čitelných nese letopočet 1605. Na nejstarší část hřbitova – do jeho jižního a středního sektoru – vede původní západní cesta kolem opěrných

zdi vybudovaných z náhrobních kamenů. Na střední část navazuje tzv. rabínský vršek s hroby moravských zemských a mikulovských rabínů. Jejich honosné renesanční a barokní náhrobky svědčí o vážnosti a proslulosti, již se ve své době těšili. Nejvýznamnějším z nich byl patrně wunderrabi (záračný rabín) Mordechaj ben Abraham Benet (zemřel 1829).

Na rabínský vršek vede i cesta podél mohutné východní ohradní zdi, dosahující ze spodní strany výšky až osmi metrů. Mladší historické události připomíná rozsáhlý půlkruhový památník 25 židovským obětem bojů první světové války a skromný památník 21 židovských vězňů z Maďarska, kteří byli v Mikulově zavražděni na konci druhé světové války. Nejkrásnější náhrobky pocházejí ze 17. století. Jsou to obdélné či čtvercové stély s dvojicí plastů lemujících nápis a segmentovým či trojúhelníkovým završením. Jejich plastická vyzdobení je velmi náročná, často s ikonografickými motivy.

Na náhrobech z 18. století se mnohdy vyskytují prvky moravského lidového umění (srdíčka, růže, tulipány), jiné jsou zdobeny motivem mušle, typickým mikulovským dekoračním prvkem. Modernější náhrobky ze druhé poloviny 19. století se již podobají křesťanským a zpravidla nesou německé nápisy. Mikulovský židovský hřbitov je chráněn jako významná kulturní památka.

Texty: Regionální muzeum v Mikulově a Židovská obec Brno, foto: Regionální muzeum v Mikulově a Jan Halady (titul nahoře) / grafické zpracování: Zdeněk Halla / realizace: Avedon s. r. o.

KONTAKTY A INFORMACE

Židovský hřbitov

Hřbitovní náměstí, 692 01 Mikulov
e-mail: info@ckmerlin.cz, tic@mikulov.cz
www.mikulov.cz

Otevírací doba:

duben–květen, říjen: út–ne 11.00–17.00
červen–září: denně 10.00–18.00

Prohlídky s průvodcem lze objednat

telefonicky na +420 519 512 368
nebo e-mailem: info@merlin.cz

CK Merlin, s. r. o.

Kostelní náměstí 2, 692 01 Mikulov
tel.: +420 519 510 388

Mikve

ul. Brněnská (U Staré brány)
tel.: +420 519 512 368
e-mail: info@ckmerlin.cz

Spolek přátel židovské kultury v Mikulově

Zámek 1, 692 15 Mikulov
tel.: +420 519 512 368

Regionální muzeum v Mikulově

Zámek 1, 692 15 Mikulov
tel.: +420 519 309 019
e-mail: rmm@rmm.cz, www.rmm.cz

Turistické informační centrum Mikulov

Náměstí 1, 692 01 Mikulov
tel.: +420 519 510 855

Židé v Mikulově

Historie a památky

Vydalo město Mikulov, 2012

HISTORIE

Strategická poloha města na obchodní cestě z Vídně do Brna a vstřícný postoj vrchnosti přivedly do Mikulova početnou židovskou komunitu, která tu postupně vybudovala nejvýznamnější moravskou židovskou obec.

První zmínka o židovské přítomnosti ve městě pochází již z druhé poloviny 14. století, plně konstituovaná židovská obec vznikla před polovinou 15. století. Díky zřejmému hospodářskému přínosu, který přítomnost Židů pro město znamenala a který si vrchnost dobře uvědomovala, se Mikulov stal na celá tři století – od poloviny 16. století až do roku 1851 – centrem moravských Židů a sídlem moravského zemského rabína. Židé vynikali výborně vedeným obchodem a řemesly. Obchodovali s kramářským zbožím, dobyt看, kůžemi, vínem, vlnou i peřím, ale především s penězi. Měli ve

svě čtvrti vlastní školy, obchody, lázně, modlitebny i hřbitov. Od 16. století měla židovská obec vlastní volenou samosprávu v čele s rychtářem. Od 17. století se též v Mikulově konaly synody (sjezdy) moravského židovstva, existovala zde evropsky významná škola talmudických učení (ješiva). Po dlouhou dobu byla židovská obec v Mikulově nejen nejvýznamnější, ale také nejpočetnější moravskou komunitou. Koncem 18. století mělo povolení k pobytu na Moravě 5 400 židovských rodin, z nichž 620 bylo usazeno právě v Mikulově. V první polovině 19. století tvořili Židé 42 % všech tehdejších obyvatel města. Získáním plné občanské rovnoprávnosti v roce 1848 však začali Židé odcházet do větších měst a poslední tečku do kroniky mikulovských Židů vepsala druhá světová válka. Po jejím skončení se vrátilo zpět jen několik jednotlivců. Tito německy mluvící navrátilci tu však již nenašli místo k žití.

Z mikulovského ghetta pocházelo mnoho významných světských osobností, např. Josef von Sonnenfels (1733–1817), profesor státu a práva na vídeňské univerzitě a císařský poradce, jemuž se podařilo přesvědčit Marii Terezii o nutnosti zrušit útrpné právo. S Mikulovem je spojeno také jméno hluchoněmého a nevidomého básníka Hieronyma Lorma (1821–1902), autora dotykové abecedy.

ŽIDOVSKÁ ČTVRT

Židovské osídlení v Mikulově se soustřeďovalo do oblasti západního úbočí hradního kopce. Páteř čtvrti tvořila ulice Hlavní, dnes Husova, k níž postupně přibývaly další domovní bloky a ulice. Původně dřevěné stavby byly později nahrazeny domy zděnými. Pravidelný ráz ulice narušovala jen stavba Horní synagogy, umístěná z liturgických důvodů nakoso. Z prostorových příčin se židovská čtvrt dále rozrůstala ve svahu dolů do tzv. židovských zahrad a směrem ke Kozímu hrádku k židovskému hřbitovu. Zásadní změnu do rozsahu židovského osídlení nevnesl ani ničivý požár v roce 1719, jemuž tehdy padlo za obět celé ghetto. V období největšího rozmachu, kolem poloviny 19. století, se

mikulovské ghetto rozkládalo na ploše 13,5 hektarů, zastavěné 317 domy, v nichž v té době žilo na 3 500 obyvatel. Do dnešních dnů se zachovalo jen 90 objektů. Polovina z nich je prohlášena nemovitou kulturní památkou díky cenným architektonickým prvkům, které se v nich zachovaly. Některé ukrývají renesanční jádro či barokní klenby, jiné nesou klasicistní či secesní fasádu s mnoha kvalitními historickými stavebními detaily. Působivým renesančním prvkem typickým pro Mikulov jsou rohová loubí v průčelí domů sklenutá křížovou klenbou na toskánský sloup.

Vedle obytných domů stály v židovské čtvrti též provozní budovy důležité pro život obce – radnice, rabínat, talmudická škola i světská židovská škola, fungoval zde špitál, sirotčinec a chudobinec. V první polovině 19. století zde bylo v provozu nejméně dvanáct synagog a modliteben, především Horní a Dolní synagoga a studovna bet ha-midrash. K rituálnímu očištění sloužila nádrž s přírodní vodou – rituální lázeň zvaná mikve.

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století byla se zemí srovnána většina židovského města. Změna společenské situace však naštěstí přála úsilí nových majitelů bývalých židovských domů, kteří citlivě rekonstruovali celou řadu budov někdejšího ghetta.

HORNÍ SYNAGOGA

Nejstarší a dnes jedinou stojící mikulovskou židovskou svatyní je Horní synagoga, zvaná též Stará, Velká či Dómská. Na jejím místě stála synagogální stavba zřejmě již v polovině 15. století. Přímou předchůdkyní dnešní stavby byla zděná renesanční synagoga postavená v roce 1550, která byla po požáru v roce 1561 přebudována. V letech 1688–1689 byla na jižní straně přistavěna přízemní ženská modlitebna. Po jednom z nejničivějších mikulovských požárů v roce 1719 prošla synagoga zásadní přestavbou. Prostor hlavního sálu byl překryt čtyřmi barokními kupolemi sklenutými uprostřed na čtyř-

sloupových pilíř, jenž tvoří baldachýnem kryté řečiště. Tento unikátní architektonický typ přinesli zřejmě polští uprchlíci, jimž se Mikulov v polovině 17. století stal útočištěm.

Přestavbu synagogy řídil pravděpodobně architekt působící ve službách Dietrichsteinů Johann Christian Oedtl. Další z významných umělců, sochař Ignác Lengelacher, vytvořil impozantní schránku na Tóru – Aron ha-Kodeš. Vnitřní výzdoba synagogy byla velmi bohatá – vedle ornamentů a hebrejských textů v blankytně modrých kupolích byla dekorována mnoha štukovými prvky. Z vybavení interiéru se dochovalo kamenné umyvadlo ve vstupní předsíni a kamenný stojan s miskou na vodu v hlavním sále.

Horní synagoga byla k bohoslužebným účelům využívána až do roku 1938. Devastace stavby, způsobená v období let nacistické okupace a nepřízní minulého režimu, poznamenala skvostný interiér hlavního sálu, přesto je mikulovská synagoga jednou z nejkrásnějších u nás. O záchranu této památky se zasloužilo mikulovské muzeum, které ji i po jejím předání do rukou Židovské obce Brno užívá jako výstavní a koncertní sál.

V letech 2011–2013 bude v rámci projektu Revitalizace židovských památek provedena zásadní rekonstrukce synagogy a po jejím znovuvotevení zde návštěvníci budou moci zhlédnout novou expozici s názvem „Rabi Löw a židovská vzdělanost na Moravě“.

